

ORHAN GAZİ VE DÖNEMİ

Uluslararası Orhan Gazi ve Dönemi Sempozyumu
International Symposium on Orhan Gazi and His Reign
8-9 Nisan/April 2011 BURSA

Editör:

Yrd. Doç. Dr. İsmail Selimoğlu

**OSMANGAZİ
BELEDİYESİ**

BURSA

OSMANGAZİ BELEDİYESİ YAYINLARI

Ulubatlı Hasan Bulvarı No: 6 Santral Garaj / Bursa

Tel: 0.224.444 16 01 Faks: 0.0224.270 70 63

www.osmangazi-bld.gov.tr

Orhan Gazi ve Dönemi

Yayın Kurulu:

Prof. Dr. Osman Çetin

Prof. Dr. Özer Ergenç

Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu

Proje Koordinatörü:

Kenan Kır

Osmangazi Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü

Organizasyon Sorumlusu:

Mehmet Uzun

Osmangazi Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

ISBN 978-605-89267-9-0

1. Basım Haziran 2011

2. Basım Şubat 2019

Kapak / İç Düzen:

Gaye Kitabevi

Baskı:

Deren Matbaacılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. No: 9/Z Beylikdüzü – İstanbul

Tel: 212 875 48 86

Sertifika No: 34011

Bursa'nın Fethi ve Fâtihi

Hüseyin Algül*

Bursa'da yaşayan insanımızda “*ortak bir Bursalılık bilinci oluşturmak, kentli davranış kültürünü yaygınlaştırmak, kentte yaşayanların aidiyet bağlarını güçlendirmek*” amacıyla Bursa Osmangazi Belediyesi'nin öncülüğünde tüm şehir dinamiklerinin gönüllü katılımıyla Bursa'nın Fethi Kutlamaları'nın yıldönümlerinde gerçekleştirilen Osmangazi sempozyumları bu yıl “*Uluslararası Orhan Gazi ve Dönemi*” konulu ilmî faaliyetle devam etmektedir. Tarihi hafızada var olanların irdelenmesinin fetih kutlamaları içinde en anlamlı halkayı oluşturduğunda kuşku yoktur. Çünkü kutlamalara duyulan ihtiyacın asıl sebebi, Bursa tarihinin tüm detaylarıyla ve değerleriyle Türk tarihi içinde çok önemli bir yere sahip olduğu gerçeğidir. Keçecizâde Fuat Paşa'nın (ö. 1869) ifadesiyle “*Osmanlı tarihinin dibacesi (mukaddimesi, önsözü)*” olan Bursa tarihini doğru okuyup doğru anlayacak ve bunları ilmî verilere uygun bir şekilde yorumlayabilecek temel bir tarih perspektifine ihtiyaç vardır. İşte söz konusu fikir şölenlerine katılan değerli ilim adamları, bu ihtiyaca cevap vermeye çalışıyorlar. Ortaya çıkan ilmî hakikatler, Bursa'ya hizmet için yol alanların himmet ve gayretlerini artıracak, hizmette daha makul ve ileri hedeflere doğru koşmaya terğip ve teşvik edecektir. Unutulmamalıdır ki, millî tarihimizin en parlak sayfalarında silinmez izler bırakan tarih şehri Bursa'ya hizmet edenler, yine tarih sayfalarında hak ettikleri yeri alacaklardır. Bu milletin vefalı insanları, tarihi değerlerin farkında olarak hizmet edenleri hiçbir zaman unutmaz ve unutmayacaktır.

Söz konusu tarihî hafızayı yoklarken Osmanlı devletinin kuruluş yıllarındaki Bursa'ya bir bakmak istiyoruz. O yıllarda Bursa, Bizans'a bağlı müstahkem bir kale şehirdi.

Osman Gazi baştan beri sürdürdüğü fetih siyâseti bünyesinde bir

---

* Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

yandan Marmara'ya, diğer yandan Karadeniz'e ulaşmayı plânlıyordu. Böylece, çatırdayan Bizans'ı sıkıştırmak suretiyle torunlarına İstanbul yolunu açmak istiyordu. Fakat önce Bursa fethedilmeli, Bursa kalesine girilmeliydi. Zira başta Edirne ve İstanbul olmak üzere mamûre beldelere ve gelişmeye giden yol, Bursa'dan geçiyordu. Bu anlamda Bursa, Türk tarihine, "*diğer tüm Türk beldelelerini mayalayan şehir*" olarak geçecekti.

Bu duygu ve düşüncelerle Bursa fethi hayali içinde günlerini geçiren Osman Gazi, kuzeyden bugünkü Kültürpark taraflarından ve güneyden bugünkü Mollaarap taraflarından havale hisarlarıyla Bursa'yı kuşattı, şehre giriş çıkışları kontrol altına aldı. Fakat acaba fetih ona nasip olacak mıydı? Yaşlanmıştı, hastaydı, ayakları ağrıyordu, zor yürüyordu, atına güçlkle biniyordu. Ne var ki, bu kuşatma tamamlanmalı, şehir ele geçirilmeliydi.

İşte, yine bu kabil yoğun düşünceler içindeyken bir gün atına binmiş, bugünkü Mollaarap sırtlarına doğru bir gezintiye çıkmıştı, yanında oğlu Orhan ve bazı silâh arkadaşları da vardı. Keşiş Dağı'nın (bugünkü Uludağ) eteklerinde bir gerdanlık gibi ikinci güneşi altında parlayan şehre baktı. Gözlerini, oğlu Orhan ve silâh arkadaşları üzerinde şöyle bir gezdirdikten sonra atı üstünden Topthane'de bugünkü saat kulesinin yanında türbesinin olduğu yerde bulunan parlak kubbeli bir binayı şahâdet parmağıyla göstererek, "beni şu gümüşlü kümbete defnedin!" diye vasiyet etti. Rahatsızlığının artması sebebiyle, 1320'lerden itibaren zaten devlet işlerini Orhan'a emanet etmişti. Şimdi, ordunun başında o vardı. Orhan, mademki ordunun komutanıydı, öyleyse devlet başkanlığına da adaydı, o halde manevî ilkelerle de beslenmeliydi. Durum nazikti, sorumluluk derindi, vazife mühimdi, yol uzun ve meşakkatliydi, ihmâl gelmezdi. İşte böylesine hassas bir zeminde Osman Gazi, oğlu Orhan'a şu nasihatleri yapmayı uygun buldu:

- Her işten önce din işlerine dikkat et... Devlet hazinesini koru. Devlet işlerinde yüksek vazife bilinci ve derin sorumluluk anlayışına uygun olarak çalışan devlet erkânını gözet, vefatlarından sonra da geride kalan aile fertlerinin ihtiyaçlarıyla ilgilen. Tebandan hiçbir ferde haksızlık yapma. Düşünce ve davranışlarıyla, iş ve hizmetleriyle mükâfatı hak edenlere iltifat elini uzat. Askerî erkânı koru. Âlimler, fâzıllar, edîbler devlet bedeninin gücüdürler; bunlara iltifat ve ikramda bulun. Bir kemâl sahibini iştince onunla ilişki kur, dirlikler ver, ihsanda bulun. Hükûmetinde âlimler, fâzıllar ve maârif erbabı çoğalsın, böyle yaparsan siyaset ve din işleri düzene girer. Benden ibret al ki, bu diyarlara zayıf bir

bey olarak gelip, hak etmediğim halde bunlara riayet etmem sebebiyle bunca inâyet-i celîle-i Rabbâniye'ye mazhar oldum. Sen de benim yolumdan git ve bu dîn-i Muhammediye'yi, mü'minleri ve başka sana tabi olanları korusun. Allah'ın hakkına ve kul hakkına riayet et ve senden sonrakilere de böyle nasihatten geri durma. Adaletli ve insafli ol. Zulme karşı ol, haksızlığa fırsat verme. Her bir işe teşebbüste Allah'ın yardımına güven. Tebaanı düşman istilâsından ve zulme uğratılmaktan korusun...¹

Orhan Gazî, atasından aldığı öğütler ışığında dağları tepeleri aştı, Turgut Alp, Köse Mihal, Şeyh Mahmud ve Ahî Hasan gibi zevatla Mudanya'yı ve Adranos'u (Orhaneli'ni) ele geçirdikten sonra ordusuyla Bursa'ya intikal etti. Babasının başlattığı kuşatma on yılı aşmıştı. Herhalde vakit-saat gelmiş olmalıydı. Ova ve dağ cihetindeki havale hisarlarında görev yapan Aktimur ve Balanbancık Gazî'nin başarılı hizmetleri fetih şartlarını oldukça olgunlaştırmıştı. Ayrıca yıllardan beri, söz konusu kuşatmaya, Âbdâl Murad, Mûsâ Baba, Geyikli Baba gibi erenler de sevenleriyle birlikte iştirak ediyorlar, dua ve himmetlerini kuşatmaya katıyorlardı.

Anlaşıyor ki, Bursa'nın fethinde maddî-askerî kuşatma ile manevî kuşatma benzer gayelerle yan yana bulunmuşlardır. Denilebilir ki, Türk tarihine Osmanlı asırları açısından bakılacak olursa Bursa'nın fethi, İstanbul'dan önceki mübarek fetihlerden biri ve belki de ilki sayılabilir. Nitekim Bursalı İsmail Belig Güldeste'sinde şöyle diyor:

- Bursa'nın fethinin 726 (1326) tarihinde kâmilinden evliyanın himmet ve yardımı ile ve açık kerâmetiyle vücuda geldiği yakîn erbabinca bilinen bir husustur.²

Merhum Osman Turan Bey bu hususa şöyle işaret eder:

- Osman Gazî daha ilk günlerde Şeyh Edebâlı, Dursun Fakih gibi din adamları ile işe başlıyor; mutasavvıflar, şeyhler, Türkmen Baba'ları artık, Osmanlı Beyliği ile cihad yolunda birleşiyor ve

¹ Tayyazâde Ahmed Atâ, *Târîh-i Atâ*, İstanbul 1293, I, 1-10; Hüseyin Algül, *Bursa'da Medfûn Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, Marifet Yayınları, İstanbul 1982, 2. baskı, s. 59-65; Hüseyin Algül, "Osman Gazî'nin Oğlu Orhan Gazî'ye Nasihatları", *Osman Gazî ve Dönemi*, (Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996), s. 99-105; Aynı yazar, "Osman Gazî'nin Oğlu Orhan Gazî'ye Nasihatlarının Mevsukiyet Derecesi ve Bundan Çıkarılabilecek Sonuçlar", *Osmanlı Kültüründe Bursa*, (Türkiye Yazarlar Birliği Bursa Şubesi Yayınları, Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yılı Dönümü, editör: Hasan Basri Öcalan, İstanbul 2003), s. 12-18.

² *Güldeste*, 16.

gazi beylik süratle yükseliyordu. Bursa henüz alınmadan önce civarı, evliyânın ve Türkmen Baba'larının zâviye ve türbeleriyle dolarak askerî işgalden önce mânevi fetih hazırlanmış ve Osmanlı ilerleyişi hemen her yerde bu metoda göre gerçekleşmiştir. Böylece, Türkistan'da başlayan, Selçuklular ve Danişmendlilerle Anadolu'da gelişen cihad ruhu Bursa'da temerküz etmiş, Osmanlılar, en imanlı ve hararetlî bir gazî devleti olmuş ve dayanılmaz bir kudret hâline yükselmiştir.³

Bizans'ın merkezlerinden olan Bursa, bölgede yükselen bir güç olarak ortaya çıkan Osmanlı önünde daha fazla dayanamadı. Şehrin teslimi için gönderilen Köse Mihâl olumlu bir cevapla döndü ve şehrin yöneticileri, emniyetle çıkıp İstanbul'a gidebilme imkânının kendilerine tanınması şartıyla teslim olmaya karar verdiler. Böylece, Orhan Gazi komutasındaki Osmanlı ordusu, 6 Nisan 1326 tarihinde bugünkü Pınarbaşı mevkiinden hâlen "fetih kapısı" diye bilinen kapıdan şehre muzafferen girdi.

Osmanlı ordusunun şehre girişi tarihçi Neşri'de şöyle nakledilir:

- Tekfur kaleden çıktı. Hemen, müslümanlar tekbîr ü tehlil getirip kaleye koyuldular. "Mucizât Muhammed'indir" diye gür gür salevât getirdiler. Evvel, kaleye Ahî Hasan çıktı, burç üzerinde muhkem durdu. Ondan sonra baki müslümanlar koyuldular.⁴

Şehrin valisi (tekfuru) ailesiyle birlikte Gemlik'e gönderildi, oradan İstanbul'a gittiler. Tekfurun önemli kumandanlarından Evrenos Bursa'da kalarak Osmanlı hizmetine girdi, bir süre sonra da Müslüman oldu.⁵

Devlete adını veren Osman Gazi, 1324 tarihinde vefat etmiş ve Söğüt'te toprağa verilmişti. Bursa fethedildikten sonra Osman Gazi'nin naşı, nakil ile vasiyetinde geçen gümüşlü kubbenin altına defnedildi.⁶

³ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul 1971, s. 653.

⁴ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, (hız. F. Reşit Unat-M. Altay Köymen), Ankara 1949, I, 133.

⁵ *Osmanlı Ansiklopedisi*, (Yayın Kurulu: Mustafa Armağan, Özkul Eren, İsmail Kara, Abdülkadir Özcan), İz Yayıncılık, İstanbul 1996, I, 78

⁶ Osman Gazi'nin vefatı ile ilgili farklı görüşler için bkz. Âşıkpaşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332, s. 31; Edirneli Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, (hız. Atsız, İstanbul tsz.), s. 31; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, (hız. F. Reşit Unat-M. Altay Köymen, Ankara 1949), I, 137; İsmail Belig, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*, s. 14-15; Hoca Mehmed Saadeddin Efendi, *Tâcü't-*

Bursa, Orhan Gazi tarafından Osmanlı Beyliği'nin merkezi yapıldı. Bursa'nın fethi, ötelere gösteriyordu, Edirne'yi ve İstanbul'u müjdeliyordu. Pınarbaşı'nda fetih kapısı burçlarına *tekbir, tehlil ve salevâtlarla* Türk bayrağını diken ve orada ilk görünen Ahî Hasan'dı, asırlar sonra gerçekleşecek İstanbul fethinin mübeşşiri/müjdecisi de aynı yöreden Ulubat'tan yetmişmiş başka bir Hasan olacaktı. Ulubatlı Hasan, İstanbul surlarına tırmanarak bayrağı ve sancağı dikecekti. Takdir öyle yazmış, müjde öyle tecelli etmişti.

Bursa, kadim devirlerden beri tarih sahnesinde mevcut olan ve çeşitli devletlerin hâkimiyetine girmiş bir şehir olup, Osmanlıların fethinden önce Bizans'ın gezinti ve aynı zamanda Anadolu üzerindeki ticaret kervanlarının uğrak yeri idi. Bizans imparatorları, çevresinde bulunan yakınlarıyla Bursa'ya gelir, Çekirge'de zevk u safa yaparlardı. Kraliçe Teodor'un 4000 kişilik maiyetiyle Bursa Kaplıcalarına gelerek aylarca kaldığı meşhurdur.⁷

Bursa, Bizanslılar tarafından terk olduğunda şehir sur içinden ibaretti. Surlar çok eski idi; Hisar'ın 67 kulesi, dışa açılan beş kapısı ve şehrin altından dışarı açılan gizli, geniş ve kemerli yollar vardı. O zaman şehir dışı fundalıktı, orman görüntüsünü andıran bir bitki örtüsüne sahipti. Gökdere, Çakır Hamamı önünden akardı, Orhan Camiinin yerinde de bir çay vardı. Hisar içinde iki bin ev, 7 mahalle, 7 kilise, bir hamam, bir çarşı, yirmi dükkânın olduğu kaydolunur.⁸

Bursa'nın fethinde hiç şüphesiz aşiretten devlete geçişin ilk tohumlarını atması ve 10 yılı aşan kuşatmayı başarı ile plânlamış olması ile Osman Gazi'nin payı en büyüktür. Fakat fetihden önceki yıllarda hastalanması ve vefat etmesi sebebiyle şehri fiilen teslim alan ve bu esnada Osmanlı ordusunu en iyi şekilde sevk ve idare eden Orhan Gazi, bu başarısıyla Osmanlı Beyliği'nin istikbali için

---

Tevarih, İstanbul, 1279, I, 27-28; Tayyazâde Ahmed Atâ, *Tarih-i Atâ*, İstanbul 1293, I, 21; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 112-114; İsmail Hami Danişment, *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, 13; *Osmanlı Ansiklopedisi*, I, 74; Halil İnalçık, "Bursa", *DİA*, VI, 445-449; Halil İnalçık, "Osman I", *DİA*, XXXIII, 451.

⁷ Davud Zeki, *Bursa Vefeyatları*, 2, İst. Üniversitesi Türkiyat Enst. Kütüphanesi Tr. 21; Şehrin Bithynia krallarından Prusias zamanında kurulduğu ve diğerlerinden ayırdetmek için adına Prusa ad olympum denildiği naklolunur. Bk. *İ.A.*; Bursa md/ Ayrıca bk. Albert Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse*, I, 1-2; E. Reşit Rey, *Ebedî Bursa*, Neşet Köseoğlu, *Tarihte Bursa Mahalleleri*, giriş bölümü.

⁸ Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, 14.

umut vermiştir. Orhan Gazi, çekirdeklerin fidan, fidanların ağaç olacağını, ağaçların çiçek açacağını ve çiçeklerin meyveye dönüşeceğini göstermiştir. Esasında Osman Gazi geride gönüllere irfan duygusunu ekmeye hazır erenler, duaları kılıçlara bedel velîler, i'lây-ı kelimetullâh için gaza yolunda yürüyen Bey'ler, Orhan ile Alaaddin kardeşler örneğindeki gibi hizmette gaye beraberliği yapmış feragat ehli evlâtlar bırakıyordu. Bu cümleden olarak Gündüz Alp, Hasan Alp, Turgut Alp, Konur Alp, Gazi Abdurrahman, Akça Koca, Ak Timur, Saltuk Alp, Samsa Çavuş ve Köse Mihal gibi siyâsî-askerî şahsiyetler, Osman Gazi ile ortak hedefte bütünleşmiş önemli siyâsî-askerî simalardı. Devletin ilk Hatîb'i diye tarihe geçen Dursun Fakih, hukuk alanındaki çabalarıyla Çandarlı Kara Halil, halkın aydınlatılmasında dikkat çeken bilginler arasındaydı. Diğer yandan, erenlerden/evliyadan Baba Muhlis,⁹ Şeyh Edebalı, diğer Ahî Şeyhleri ile Ahî camiası, Âşık Paşa, Elvan Çelebi, Abdâlân-ı Rûm (Horasan erenleri), Geyikli Baba gibi zatlar da toplumu mânevî alanda besliyorlardı.¹⁰

Esasen Bursa'yı fetheden de bu dayanışma ve işbirliğinin oluşturduğu potansiyeldi. Aynı potansiyel bundan böyle de bir yandan fetihleri sürdürecektir, diğer yandan Bursa'nın Türkleşmesini ve İslâmlaşmasını plânlayacaktı. Nitekim kaynaklarda yer aldığına göre bunun ilk müjdecisi olarak İl Eri diye bilinen, Orhan'ın mahremi Hoca'nın oğlu Hacı Ahmed Bey, Saray'ın yanına ilk mescidi bina etti, sonra Ahî Hasan bunun yanına Zaviye yaptırdı.¹¹ Bunlar, şehrin dinî, kültürel, iktisadî, sosyal müesseselerle donatılacağına habercisiydi.

Fizikî özellikleri itibariyle Orhan Gazi, ak benizli, orta boylu, gayet latîf siyah sakallı, yakışıklı, babayiğit bir adamdı. Heybetli, vakur bir görünüşü vardı, yumuşak huylu olup kimseyi incitmez, kimsenin hatırını yıkmazdı. Güler yüzlü, tatlı sözlü idi. Dostluğunda sadık olup arkadaşlık bağları ile vefa duygusu kuvvetli idi. Dine, devlete, millete hizmet edenleri unutmaz; daima gönüllerini alır ve çeşitli şekillerde mükâfatlandırır. Cömertti; yoksulu, yetimi gözetir, yemeğini halk ile yerd. Halk ile bütünleşmişti; millet, Orhan'ın,

⁹ Aşıkpaşazâde, s. 199. Baba Muhlis, Cengiz fetretinde Anadolu'ya gelerek Amasya civarında eğleşmiş olan Şeyh İlyas Horasani'nin oğlu olup, Aşık Paşanın babasıdır. Osman Gazi'nin yanında silâhlı mücadele verenlerdendir.

¹⁰ Aşıkpaşazâde, s. 199; *Tarih-i Nişancı Mehmet Paşa s.*, 109; Uzunçarşılı, I. 126 vd.; *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, I, 112.

¹¹ Neşri, I, 135.

içlerinden biri olduğunun şuurunda idi. Bu yüzden Orhan Gazi, her türlü güçlüğü göğüs gerecek metanette binlerce insanı çevresinde her an bulabiliyordu. Dostları ve devlet işlerini beraberce gördükleri divan erkânı ona sevgi ve saygı ile bağlı idiler. O, özel hayatında son derece mütevazı, devlet işlerini yürütürken ise son derece kararlı ve cesurdu.¹²

Sultan Orhan, sürekli, hayır yapmaya istekli, ilmin önemine inanan, din hizmeti verenlere, ilim adamlarına, mutasavvıflara saygılı bir zat idi. Bursa'da cami, medrese ve imaret yaptırmış olup, ilk defa bu müesseselere evkaf tayini ile (vakıflar aracılığıyla) bu müesseselerin sağlıklı biçimde yürümesini sağlama uygulaması, Orhan'ın eseridir. Öte yandan Orhan Gazi, İznik şehrinin yeniden kuruluşunda müşfik bir baba gibi davranmış ve Yenişehir Kapısı dışında hazırlattığı imarette kaynayan yemekleri şehrin yoksullarına kendi eliyle dağıtmıştır. Onun bu tutumu, Osmanlı kent ve medeniyet anlayışının gelişmesinde etkili olmuştur. Ayasofya kilisesi, Orhan Camii adıyla İslâm Mabedi'ne dönüştürülmüştür. Ayrıca, şehre medrese yaptırarak Baş müderrisliğe Davûd-i Kayserî'yi getirmiştir. Davûd-ı Kayserî (Şerefüddin Davud b. Muhâmmed Kayserî), hem ilim hem de tasavvuf alanında devrin en büyük âlimlerinden idi. Böylesine çaplı, vasıflı, üstün yetenekli bir zâtın ilk Osmanlı-İznik Medresesine Müderris tayin edilmesinden anlaşılıyor ki, Osmanlı yöneticileri, devletin kuruluşunda maarif müesseselerine büyük önem vermişlerdir. Bu zatın Muhyiddin-i Arabî'nin *Fûsûsu'l-Hikemi*'ne yazdığı şerh, Hindistan'da basılmıştır. 751 (1350)'de İznik'te vefat etmiştir.¹³

Ayrıca Orhan Gazi, Geyikli Baba diye anılan muhterem bir zâta tekke ve cami, Bolayır'da da (Oğlu Gazi Süleyman Paşa'nın medfun bulunduğu yerde) Cami ve imaret yaptırmıştır.

Orhan Gazi kendi adıyla anılan Bursa'daki Camii'nin kandillerini kendi eliyle yakıyor, imarette halka yemek dağıtıyordu. Toplumsal denge, sosyal adalet ve insanlar arası eşitliğin sağlanmasında, âileler arasındaki ekonomik farklılaşmanın millet bütünlüğünü sarsacak noktaya varmasının önlenmesinde, yöneten-yönetilen dayanışmasının sağlanmasında bu çeşit çabaların büyük önem taşıdığı inkâr olunamaz. İsmail Belîğ iki cümlede Sultan Orhan'ı çok

¹² *Güldeste*, s. 17; *Tuhfetü'l-Ahbâb*, s. 19.

¹³ Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, s. 114; M. Ali Ayni, *Hacı Bayram Veli*, s. 52. Davûd-ı Kayserî'nin, Ekberîyye tarikatının temsilcisi olduğu söylenmektedir.

güzel anlatmış:

- Bütün Ömrünü cihad yolunda ve Hakk'ın rızasına nâil olmak uğrunda geçirdi. «*Cennete âşık olan hayrâta koşsun*» sözünün derin anlamını düşünüp Bursa'da bir cami, hâlisaten li-vechillâh (Allah rızası için) imaret, tâbhâne-i misafirân (Misafirlerin kalabileceği yerler, konuk evleri) yaptırdı.¹⁴

Orhan Bey'in beş oğlu bir de kızı dünyaya gelmiştir. Oğulların dan ilk ikisi Gazi Süleyman Paşa ve Murad Hüdavendigâr unvanlarıyla tarihe geçmiştir. Diğer oğulları, İbrahim, Halil ve Kasım'dır. Süleyman ve Kasım, babalarının sağlığında vefat etmişlerdi. Kızının adı ise Fâtma idi.

37 yıl devletin başında görev yapan Orhan Gazi (1324-1362), Osmanlı Beyliği'ni aşiret durumundan çıkarmış, gelişmeye açık bir devlet hüviyeti kazandırmıştır; divan oluşturmuş, vezir tayin etmiş, devlet adamları için yürüttükleri vazifeye muvazi kisve belirlemiş, kadı ve subaşılardan atamıştır. Evet o, ciddi bir asker, başarılı bir devlet adamıdır. Devrinde Bursa, İznik, İzmit, Gebze, Manisa, Eskişehir, Kütahya, Ankara, Balıkesir, Çanakkale, Gelibolu, Tekirdağ, Edirne taraflarına muzafferen erişilmiş, Rumeli'ne geçilerek Edirne fethe edilmiş; Bursa'da, Bilecik'te, Adapazarı'nda, Ereğli'de, Gebze'de, İzmit'te, İznik'te ve daha pek yerlerde cami, mescit, medrese, türbe, han, hamam, imaret, çeşme gibi hayır eserleri yapılmıştır.¹⁵

Bursa'nın Fethi ve Fâtihinin Şahsiyeti'ni muhtasaran ele aldığımız bu tebliği Orhan Gazi ile Geyikli Baba arasında olup bitenleri özetleyerek tamamlamak istiyorum:

Dönemin kaynaklarında “*Babasultan Karyesi*” diye geçen bu köy, Bursa-İnegöl yolunun sağında/güneyinde, Uludağ eteklerinde korularla kaplı, ulu çınarların gölgelediği, havasının ve suyunun le-tafetiyle tanınan bir yerdir. Geyikli Baba, köydeki türbede yatmaktadır. Söz konusu türbenin de içinde bulunduğu külliye, Bursa'nın fethinden sonra Orhan Gazi tarafından yapılmıştır.

Kaynaklarda belirtildiğine göre Geyikli Baba, âbdâlân-ı Rûm zümresine dahil, Vefâiyye tarikatına mensup bir Türkmen şeyhi olup, kuruluş dönemi menkıbelerinde çokça geçen derviş-Gazi tipinin en iyi temsilcilerindendir. Anadolu'ya Orhan Gazi zamanında

¹⁴ *Güldeste*, s. 17. İznik'te Osmanlı dönemi eserlerinin son durumları hakkında resimli ve plânlı bilgi için bk. Tarih ve Müze Komitesi Yayını, *İznik*, İstanbul 1943; Oktay Aslanapa, *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı* (14. yüzyıl). (Komisyon).

¹⁵ *Osmanlı Ansiklopedisi*, I, 76-77.

Hûy (Azerbaycan)'dan gelip İnegöl taraflarına yerleşen Geyikli Baba'nın, geyiklerle bir arada yaşadığı ve geyiklere binerek gezmekten hoşlandığı için bu unvanla anıldığı söylenir. Menkibelere göre dervişleriyle birlikte geyiklere binerek Bursa'nın fethine katılmıştır.¹⁶

Âşıkpaşazâde ve Neşrî Tarihleri'nde ve Güldeste'de Orhan Gazi ile Geyikli Baba arasında şöyle bir olayın geçtiği naklolunur:

Orhan Gazi fetihten sonra Bursa'da imaret yaptı ve dervişlerin hâlini teftişe başladı. İnegöl yöresinde Keşiş Dağı'nın/Uludağ'ın arasında dervişler gelip konmuşlardı. Bunlardan biri dağa gider geyiklerle beraber olur, Turgut Alp da bu zata saygı beslerdi. Orhan Gazi bu dervişin kimin müridi olduğunu merak edince Turgut Alp soruşturdu, Baba İlyas'ın müridi olup Seyyid Ebu'l-Vefa tarikatından olduğunu öğrendi ve sonucu Orhan Gazi'ye bildirdi. Orhan Gazi, dervişin huzuruna getirilmesini istedi. Davet ettiler, gelmedi. Sultan için de, "*sakin gelmesin!*" diye haber yolladı. Orhan Gazi, "*niçin gelmez veya benim gelmeme niçin fırsat vermez?*" diye isteğini tekrar iletince buna karşılık olarak Geyikli Baba, "*dervişler göz ehli olurlar, gözetirler, vaktinde varırlar ki duaları makbul ola!*" diye tekrar haber gönderdi. Bir süre sonra derviş bir kavak (o günkü mahalli dilde çınar) ağacını (fidanını) omzuna koydu, doğru Bursa hisarına girdi. Dervişin geldiğini görenler, Hân'a haber verdiler, "*ol derviş geldi, bir ağaç dahi getirdi, kapıda diyor.*" dediler. Orhan Gazi sür'atle çıktı ve fidanın dikilmiş olduğunu gördü. Geyikli Baba, Orhan Gazi'nin hiçbir şey demesine fırsat vermeden, "*Teber-rükümüz oldukça dervişlerin duası makbuldür/Uğurumuz olsun! Durdukça dervişlerin duası sana ve nesline makbuldür*" dedi, dua etti, durmadı, geri kendi yerine gitti.¹⁷

Orhan Gazi îade-i ziyarette bulundu, "*derviş, bu İnegöl çevresi senin olsun!*" dedi. Derviş eydür (der): "*mülk ve mal Hakk'ındır, ehline verir, biz onun ehli değiliz.*" Sordular: "*Ehl-i kimlerdir?*" Derviş cevap verdi: "*Hak Teâlâ dünya mülkünü sizin gibi Hân'lara ısmarladı, kulların (halkın) birbiriyle mesâlihini görsün (kamu hizmetlerini yürütsün halkın ihtiyaçlarını karşılasın) deyu*" Orhan

¹⁶ Geyikli Baba'nın hayatı, görüşleri ve Baba Sultan Külliyesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, "Geyikli Baba", *DİA*, XIV, 83-85; M. Baha Tanman, "Geyikli Baba Külliyesi", *DİA*, XIV, 85-93; Ayrıca bk. Bur-salı İsmail Belig, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*, Bursa 1287, s. 220-221.

¹⁷ Derviş Ahmed Aşıkî, *Âşıkpaşazâde Tarihi*, İstanbul 1332, s. 46; Mehmed Neşrî, *Neşrî Tarihi*, hzr. Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm Bakan-lığı Yayınları, Ankara 1983, I, 83-85.

Gazi, “*derviş! N’ola benden şu sözü kabul etsen!*” deyince ve (İnegöl çevresini dervişe vermekte ısrar edince) Geyikli Baba, “*Şol karşıki tepecikten bericiği dervişlerin havlicığı olsun! Şu karşıda duran tepeden beriye olan yerler dervişlerin avlusunu olsun!*” dedi ve zühde, sadeliğe eğilimi olduğundan dolayı dervişlerine yetecek kadar bir zaviye alanıyla yetindi. Orhan Gazi, dervişin bu kadarlık bir ikramı olsun kabul etmesinden dolayı mutlu oldu, dua aldı ve yerine gitti.¹⁸

Orhan Gazi’nin Geyikli Baba ile arasında geçenler, onun maneviyat önderlerine saygı ve sadakatının bir göstergesi sayılır.

Bu vesile ile Orhan Gazi’yi, Geyikli Baba’yı ve onların şahsında dine, devlete, millete, Bursa’ya hizmet veren dönem arkadaşlarını rahmetle ve minnetle anıyoruz. Bu zevatın anıldığı ilmî toplantıların gerçekleştirilmesini de geçmişte hizmeti geçen büyüklere vefanın bir eseri sayıyoruz.

---

¹⁸ *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 46; Mehmed Neşrî, a. g. e., I, 83-85; *Tarih-i Nişancı Mehmed Paşa*, İstanbul 1279, s. 116 vd. Günümüzde hâlen, Babasultan köyünde her sene gerçekleştirilen bir merasimle Orhan Gazi ve Geyikli Baba’nın hatırası anılmaktadır. Türbenin yanındaki ulu çınarın, Bey Kapısı’ndaki çınarla aynı zamanda dikildiğine inanılır.